

MÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

VII.

AZ ALPERES DEREKAS VÉDELME.

(Folytatás.)

E PÖR ÉRDEMÉT TEVŐ KÉRDÉS.

z, miben alperes a pör derekára nézve védelmét megtenni, még pedig tökéletesen meggyőzőleg megtenni képes, egyszerű és rövid.

Alperesnek ugyanis csak azt kell bizonyítani, miszerint az, mi ezen pörre alkalmat adott, s miért s minélfogva ez megkezdett, soha sem létezett; mert így a pörnek alapját rontván le, annak magának kell özveroskadni.

Alperes egy beszédtörödéért vonatott pörbe, erre s az ebből következettekre építettett az ellene indított kereset.

Ennélfogva alperesnek fő s egyedül szükséges velős védelme annak megmutatása, miszerint ő azon beszédtörödéket soha sem mondta. És ez az, mire alperes tisztelt bíráinak figyelmét legfőbbként kikéri.

Ha tehát alperes megbizonyítja, miszerint azon beszédtörödéket általa soha sem mondatott, megszűnik az egész pör tárgya, és enyészve van az, minnek bűnös vagy nem

bűnös voltáról kérdés volt támasztva s enyészve az, miből következéseket akartak vonni.

Mert miután az egész vád, melyért e pör indított, abban pontosúl, hogy alperes azon követelt phrasist mondotta-é vagy nem? s miután minden, mi e pörben alperes ellen állítatik, mint azon phrasishól folyó vagy azt bizonyító hozatik fel: ha alperes azon phrasishnak nem mondását bizonyítja, világos, hogy a vádnak minden következései együtt meg kell szünni: következésképen el lehetne mellőzni a váddal egybekötött minden mellékes kérdések s következések vizsgálatát s czáfolatát, s jelesen nem válhatik eldöntő kérdéssé:

1) Hogy hivateltenség-pört szavakért indítani lehet-é? Mivel szavak nem léteznén, pör sem létezhetik.

2) Hogy a kormány alatt a felséget érteni szabad-é? Mivel a vádbeli szavak soha mondva nem lévén, sem felség, sem kormány általok meg nem sértethetett.

3) Hogy alperes a maga szavaival kötött-é vétkes czélzatot és törekvést öszve?

Mert szavak nem lévén, igen természetesen nem vala, mivel a vétkes czélzat és törekvés öszrekötössék.

Alperes nem is azért ereszkedik e három kérdés vizsgálatába, mintha azt ártatlansága kitüntetésére tenni szükségképen kellene; hanem a két első felvilágosítását polgári, a harmadikra való feleletét pedig maga iránti tartozásból teendő.

A kir. fiscus által szőnyegre hozott e két első kérdés ugyanis oly közérdekű s annyira fontos, hogy mivel alperes személyét s ügyét érdeklőleg tétettek közfigyelem tárgyává s országos kérdéssé: azok iránt tulajdon meggyőződését kimondani s azokat tehetsége szerint felvilágosítani polgári kötelességének ismeri.

Ezen pör a mult országgyűlési KK. és RR. által országos érdekűnek lenni több ízben nyilvánított. Mert megye- vagy országgyűlésen mondott beszédért, szavakért üldöztetés minden kétségen túl (legalább az országos KK. és RR. alperessel együtt úgy hiszik) a szólás szabadságát nyomja, következőleg alkotmányos kérdésbe vág. E tekintetből nemcsak alperest, de az egész hazát illető közérdekű dolog megmutatni: hogy puszta szavakkal hűtlenség vét két elkövetni nem lehet. Továbbá —

Mivel kormány létezése alkotmányos országban magából a dolog természetéből foly, a kormányról szólás pedig parlamentalis vitások alkalmával már csak a kir. felség sérthetlenségének ideájánál fogva is elkerülhetetlen; közérdekű annak is megmutatása, miképen a felség és kormány egymástól törvény és természetnél fogva s a parlamentalis szójárás szerint lényegesen különböznek.

Mi az alperes czélzata iránti kérdést illeti: mivel felperes lázítási czélzatot s titkos törekvéseket tulajdonít alperesnek, s ezen minden alpnélküli vádjának hihetővé tételére a valótlanknak megmutatandó mondásokon kívül némely magokban semmit sem érő okleveleket ad elő, (melyeknek egy részét a januári ítélet hasonlólag tekintetbe vette), nehogy hallgatás által a becstelenítő vád gyanúját tünni láttassék: ezen vétkes czélzat és törekvés alaptalan

ráfogását is felvilágosítani szükségesnek látja. S ezt annyival inkább, mért fájdalmát ily méltatlan ráfogásokért király és haza iránt viseltető hűségének teljes érzetében, el nem fojthatja. De egyszersmind azt is hiszi, miképen annak megmutatásával, hogy lázítási czélzat s titkos törekvések kebelében nem lakoznak, alkalmat vehet az egész nemzetre nézve gyászt hozó azon boldogtalan véleménynek megczáfolására, mely véleménynél fogva némelyek, kik a nemzetet nem ismerik vagy ismerni nem akarják, hazánkban titkosan forralt szövetkezésekről, revolúciói készületekről álmodoznak; s álmaikból békés polgárok üldözésére okot és alkalmat keresnek.

A felperes kir. fiscus alperes ellen törvénytelen állításokat, mellesleg vádakat s azokat bebizonyítani törekedő, noha magában erőtlen okleveleket ad elő.

Ezen állítások, vádak és oklevelek számosak és mivel felperes belölk — minden erő nélkül létezők mellett is — törvénytelen és igazságtalan következményeket hűz, alperes mind ezért, mind a felebb említett okokért kéntelen azokat külön és egyenként taglatat alá venni. Ezenfelül a felperesnek hibás állításait s fontosság nélküli s még csak egyoldalulag álló okleveleit a tisztelt januári ítélet alperes ellen tekintetbe vette s azokból az ő kihallgatását megelőzőleg terhelő következtést vont. Ez is oly körülmény, mi alperest mind azon állítások s oklevelek czáfolatára, mind pedig annak megmutatására kényszeríti, miszerint azok még a januári ítéletkor tekintetbe, még pedig terhelőleg annyival kevésbé vétethettek volna, mivel azok már magokban véve is tekintetbe vételt nem érdemlők.

Igy védelmének szükségképen hosszúra kell terjednie, de ha ezen hosszúság a t. bíróság előtt fásasztónak látszanék is; reméli, hogy az ellene támasztott kereset fontos voltának s a m. é. január 16-án hozott ítéletben tekintetbe vett felperesi állításokból, vádából és oklevelekből húzott veszélyes következményeknek tekintetéből tisztelt birái e hosszúság természetes okát általlátandják s a veszélyben forgó emberi élet oltalmára felhozandókat türelemmel kihallgatni méltóztatnak.

A JANUÁR 16-KI ÍTÉLETBEN TEKINTETBE
VETTEKRŐL.

Mult év januárius 16-án mondott ítélet a felperes által követeltek tekintetbe veszi. De ezeket csak a felperes állításai nyomán veszi tekintetbe és ezen felperesi állításokból következtetéseket is húz.

A felperes által követeltek, mikor azon ítélet tekintetbe vesz: a) az alperesnek Szathmár közgyűlésén 1834. dec. 9-én mondott beszéde; b) czélzata; c) törekvése. A felperes által előadottak, a mikből azon tekintetbe vett tárgyakra nézve következtetés huzatik: 1) a felperes okai. 2) A felperes tanúi, 3) bizonyos oklevelek.

Lehetett-e már azon ítéletben valamit, mi történt dolgot, mondott szavakat vagy létezni állított czélzatot illet, s mit csak adatokból meríthetni — tekintetbe venni? Erre következtetéseket kéntelen az alperes meggyezni:

Bíró csak akkor vesz és vehet valamit tekintetbe, midőn abból következtetést húz, mert különben a tekintetbe vétel czél s ok nélkül való. Következtetéseket húzni pedig egyik fél állításából s okleveleiből, mielőtt a másik fél czáfoló állításait s ellen-okleveleit be nem adja, nem lehet s nem szabad.

Nem lehet, mert következtetéseket bíró csak meggyőződése után húzhat; mely meggyőződés egyedül a tárgy egész s valódi ismeretéből származhatik; ezen ismeret pedig csak akkor létezhetik, midőn az egész tárgy látható; nem pedig az egésznek egyedül csak az egyik fél által mutatott csak egyik oldala, s azon egyik oldala is hihetősen nem való színében, hanem azon prizmán keresztül, melyet a tárgy eleibe a megtámadó félnek ártó szándéka tart.

Nem is szabad bírónak ily megelőző s egyoldalú következtetéseket húzni, épen azért, mivel megelőző s egyoldalú következtetés már magában helytelen, és mivel ily következtetés megelőzőleg a dologba vágó s praeoccupáló mind a bíróra, mind a felekre s publicumra nézve.

Ily megelőző ítéletes kijelentésnek hely-

telen következése már a felperes utóbbi feleléséből is kitűnik. A pör 121. 131. s 132-ik lapjain ugyanis a felperes azt állítja, miszerint tanúk vallatásai biróiképen nyomósaknak lennének elismerve; — holott azokról az alperes ellenokai s oklevelei vizsgálata előtt valamit eldöntőleg állítani mennyire nem lehet: az annyival kitűnőbb, mivel alperes ezen védelme folytában bőven s tagadhatatlanul be fogja bizonyítani, miszerint azon vallatások mind általánosán, mind részletesen véve, s mind keletkezésüket, mind tartalmukat tekintve, meg nem állhatnak. A kir. fiscus továbbá nem átalja a bíróságnak ama megelőző nyilatkozását oly alperesi oklevelek czáfolatára hozni fel, melyeket a bíróság még nem látott. Ily praeoccupálás nem annyit tenne-é, mint valakit lehető védelmétől elzárni s még nem látott, nem tudott tárgyak felett mondani ítéletet?

Bírónak ex datis et probatis kell itélni, s nemcsak hogy ezekből kell, de csak és csak ezekből szabad itélni. „Ex datis“ nem az egyik fél adatait, hanem mind a két félnek okleveleit teszi. Hogy a „probatis“ mind az állításokról, mind az oklevelekről csak akkor mondathatik, midőn mind a két fél felhozta már minden okait s próbáit; — ez világosabb, hogy sem bizonyítani kellene.

A most érdeklött ítéletben alperes beszéde, czélzata s törekvése még semmi esetre sem vétethetett volna tekintetbe, mert mindazokról alperes még semmit sem szólott volt, csak későbbben a pör derekán akarván s kellettven azok felől szólania. Tehát csak a felperes előadásai s oklevelei nyomán vétettek azok tekintetbe. Ugyde a felperes előadásai s okai csak egyoldalul állottak, mivel azokra alperes — még idő előtti lévén — semmit sem hozott fel. Az adatok, melyeket az ítélet mint következtetése alapjait idézi, t. i. a felperes tanúi s oklevelei hasonlólag egyoldalul léteztek, mert az alperes még egy ellentantút s egy ellenbizonyítványt sem tett volt azoknak ellenébe, mindennek a pör akkori stadiumában még ideje nem lévén.

Egyoldalul létező documentum pedig bíróra nézve még nem is tekinthetik léte-

zőnek; mert annak létezése attól függ, hogy azt a másik fél nem semmisíti-e meg? Hát már még nem létező documentumokat tekintetbe venni s azokból következtetést húzni lehet-e? szabad-e?

De ez a jelen pörben annál kevésbé volt lehető és szabad, mivel a felperes kir. fiscus minden előadott állításai, tanúi és oklevelei már magokban véve olyanok, melyek bármely ítélőszék előtt is tekintetbe nem vétethetnek.

Azokat, miket a felperes előad, következőképen lehet osztályozni:

1.) Állítja, hogy e jelen pörben kifogásokkal élésnek helye nincs.

2.) Állítja és C.) s D.) alatti tanúval-lásokkal bizonyítani törekszik, hogy alperes a kir. méltóságot megalacsonyította és a köz-sendet és bátorságot megháborította.

3.) Állítja, hogy alperes az elítélt ifjak-kal és Kossuthal titkos szövetségben állt vala.

4.) Állítja, hogy hűtelenség esete nemcsak tettleges feltámadásban s ellenszegülés-ben fordul elő.

5.) Állítja, hogy a fejedelem és kor-mány egy.

Ez öt rendbeli hibás s be nem bizonyít-tott, sőt be nem bizonyítható állítások közül az első mindjárt e védelem elején megczá-foltatott; a második és harmadik alább egész kiterjedésben fognak megczáfoltatni; e hely-en tehát először is a 4-ik, t. i. hogy hűte-lenség esete nemcsak tettleges feltámadással követtetik el, s az 5-ik, t. i. hogy fejedelem s kormány egy, fognak megvizsgáltatni.

Mindenek előtt szükség megemlíteni, hogy ezen hűtelenségi pör alperes ellen egyetlen egy beszéd-töredék, sajátképen egyetlen egy phrasis miatt indíttatott.

Phrasisért hűtelenségi pört indítani minden esetre hallatlan dolog, s bajos embert, még bajosabb bírót képzelni, ki ilyen felperesi tettben meg ne ütközzék. Hogy tehát felperes kir. fiscus az ily természetesen gondolható megütközésnek elejét vegye, igyekszik megmutatni, hogy e pör indítására neki törvényeinknél fogva joga volt.

Ezen tekintetből indulván ki felperes, említésbe teszi Sz. István II. 53. az 1514:

14. és 39. ismét Zsigmond I. 20-ik 1556: 24. 1787: 48-ik czikkelyeit; a bécsi béke 27. és 30-ik §§-it, 1687: 5. és 1715: 49. t. czikkelyeket, s mindezekből csonka és elferdített kitételeket idézván fel, azon egészen új s a felhozott törvényekkel egyenesen ellenkező tudományt következteti, miképen országunkban fegyveres kézzeli ellenséges támadás mindenkor egyenesen mint felségsértés, felség elleni támadás, (crimen laesae majestatis seu perduellionis) az állomány elleni támadásra, a társasági közcsend és bátorság megzavarására bár akármely módon intézett nyilvános törekedés és lázítás pedig mint hűtelenség vétke tekintetett és boszultatott meg.

HÜTELENSÉG CSAK TETTEL KÖVETTET-
HETIK EL.

Hogy ezen új és törvény elleni tudomány a maga egész meztelenségében láttasék, szükség, annak alaptalanságát, annak valótlanságát megmutatni, a mi annál könnyebben megtörténhetik, mert ugyanazon törvények, miken felperes a maga hamis tudományát építi, azok, mikből annak hamis volta napnál világosabb fényben kitűnik.

Azon törvények, miken felperes a ke-resetet alapítja, ezek: I. r. 13. és 14. s 1723: 9.

Az I. 13. azt mondja: „ad contem-
rendam igitus infidelium proter-
viam et rebellionem, praevorumque
et flagitiosorum hominum male
agendi licentiam reprimendam Ma-
jores nostrinon solum jure posses-
sionaria aliquorum (ut dictum est)
in semine deficientium, verum e-
tiam contrastatum publicum Regni
hujus, ex eoque in despensum di-
gnitatis Regiae Majestatis contu-
maciter sese erigentium, ac alios,
praeter juris aequitatem, absolute
temerarieque turbantium ad Sacram
Coronam devolvenda esse stb.“

Az I. 14-ik szavai ezek: „Secundus casus (notae infidelitatis est) si quis evidenter se erigit et opponit contra statum publicum Regis et Coronae.“

Az 1723: 9-ik ide tartozó kifejezései így vannak: „Legibus de crimine laesae Majestatis hactenus, in specie articulo 7-o 1715-ti et modernae Diaetae articulo 5-o conditis in suo vigore permanentibus, evidenter semet erigentes et opposcentes contra statum publicum Sacrae Coronae, regiae Majestatis et regni juxta titul. partis I-ae, praeterea Judices etc. ulterius quoque nota infidelitatis etc.“

Legelső, mit e helyen figyelembe kell vennünk, azon különbség, mit az 1723: 9. a felségsértés és hűtelenség közt tesz. Hogy e kettő közt legalább az 1715: 7. t. cz. óta különbség van, azt felperes kir. fiscus sem tagadja. Az ok, miért itt e különbségről említést teszünk, az, mert az ország lakóainak általános személy- és vagyonbeli bátorsága kívánja, hogy megmutassuk, mely önkényszerinti, mely törvényelleni, mely minden jogot letapodó megkülönböztetés az, mit felperes itt előállítani nem iszonyodott.

Az 1715: 7-ik t. cz. rubruma ez De casibus criminis laesae Majestatis, — a cikkely azonban semmi eseteket elő nem számlál, hanem Sz. István II-ik könyvének 51-ik fejezetére hivatkozván, egyébről, t. i. arról beszél, mikép a felségsértőket idézés nélkül is el lehessen fogni.

Sz. István idézett 51-ik fejezete így van: rubrum. „De conspiratione contra Regem et Reginam.“ — Fejezet. — „Si quis in Regem aut Regnum conspiraverit, refugium nullum habeat ad Ecclesiam. Si quis contra Regis Salutem aut Dignitatem quolibet modo conspiraverit, aut conspirare aliquid tentaverit, seutentanti scienter consenserit, anathemisetur, et omnium fidelium communione privetur. Velsiquis hujusmodi aliquem noverit, et probare valens,

non indicaverit, praedictae subjeceat damnationi.“

Ezen törvény szavaiból világos:

1) hogy itt nyilván és egyedül öszveesküvésről van szó.

2) hogy a rubrum szerint egyedül a király s királyné elleni öszveesküvésről van szó.

3) hogy a rubrum után ítélve, a törvény első sorában előforduló Regnum szó helyett Reginam szónak kellene hihetőleg állani.

4) hogy minden esetre a Sz. István idézett törvénye egy magán álló megkülönböztetett esetről szól, melyet a később hűtelenségnek bélyegzett esetekkel öszvetéveszteni nem szabad.

Az 1715. 7-ik t. cz. midőn a kérdésben forgó Sz. Istváni törvényre hivatkozik, több törvényt ki nem jelel, csak határozatlanul így fejezi ki magát: „Unam aut alteram nefandi criminis laesae Majestatis seu perduellionis speciem, et casus quovis, tum in Sz. Stephani Libr. II. Cap. 51-o tum alibi passim in legibus patris denotatos.“

Ezen határozatlan hivatkozás azon aggodást hozhatta elő, hogy talán ezen cikkely erejénél fogva sok olyan esetekben is, melyek eddig hűtelenség cím alatt jöttek, a megidézés félre fog vettetni. Ennélfogva az 1723: 9-ik cikkelyt úgy kell nézni, mint az 1715: 7-ik cikkely törvényes megkorlátolását. S ezért van, hogy az 1723: 9. t. cz. a hűtelenség eseteit a felségsértéstől megkülönbözteti s azokban az idézet előtti befogatást meg nem engedi.

Hogy a valóságos különbségre annál biztosabban, reá találjunk, vissza kell mennünk a régi időkre.

Mind a felségsértés, mind a hűtelenség törvényeink szerint ugyanazon büntetés alá esik: fej és jószágvesztés alá. Az 1715. 7-ik előtt az idézés előtti elfogatás különbsége sem állott, mert e törvényt megelőző időben nemest idézet és bírói ítélet előtt befogni semmi esetben szabad nem vala; valamint hogy Erdélyben most sem szabad. Ezért van, hogy Verbőcynél (I. 14.) a hűtelenség mint közönséges nevezet állítatik elő, mely

nevezet alatt első helyen a felségsértés áll, a második és több helyeken pedig azon esetek következnek, miket a felebb említett 1723: 9. a felségsértésről (természetesen az 1715. 7-ik czikkely közbejötté miatt) külön osztályozva, mint szorosán úgynevezett hűtelenségi eseteket számlál fel. Noha nem lehet tagadni, hogy a megkülönböztetés most is csak a büntető pör vitelére nézve áll; polgári törvénykezésünk nyelvén pedig a felségsértés miatt fiscusra szállott javak is csak hűtlenség címéből szállott vagy adományozott javaknak mondatnak.

Sz. István törvényei (II. 35.) három esetet ismernek, melyek Verbőczy szerint hűtlenségi cím és büntetés alá esnének. T. i. ha valaki a király élete után lesekedik, ha az országot ellenségnek árulással általadja; ha idegen tartományokba szökik. „Nec pro nullius causaereatus detrimentum bonorum patietur quis, nisi consiliatus mortem Regis aut traditionem Regni fecerit, vel in aliam fugerit provinciam.“

Későbbben az esetek, mint Mátyás 1462-ki törvényének 2-ik, Ulászló II. D. 4-ik czikk bizonyítja, megszapordtak; s mindezen eseteket, valamint törvényünk egészét Verbőczy szedte rendbe s világosan előadta s egymástól megkülönböztette; s a felperes kir. fiscusnak csak törvényeink ezen országosan elfogadott kútfejből, nem pedig saját önkényéből kellett és illet volna méríteni.

Verbőczy I-ső Részének 14-ik címje, így kezdődik: „Sunt igitur casus isti, et vocantur Notae Infidelitatis, in quibus Regia Majestas bona aliquorum eisdem superviventibus cui voluerit, de jure, libereque habeat donandi facultatem.“

Primus est de crimine laesae Majestatis, si quis videlicet impias manus in personam Principis nostri injecerit; vel capiti ejus gladio, aut veneno insidiatus fuerit, sive murum aut domum, in quo Princeps ipse extiterit, violenter invaserit.

Secundus casus est, si quis evidenter se erigit et opponit contra statum publicum Regis et Coronae.

Haec tamen cretio se ipsum juste defendendo Notam inferre non intelligatur. Item qui conficit falsas litteras stb.“

Senki sincs, ki a latin nyelvet csak félig is érti, hogy ezen sorokból meg ne értené, miképen Verbőczy a felségsértés alatt az uralkodó fejedelem személye ellen vitt sérelmet érti. Ezt jelenti maga a név: Felségsértés=Crimen laesae Majestatis. Mig Róma köztársaság vala (respublica), következőleg a Felség=Majestas a népnél volt, addig a Crimen Majestatis a köztársaság, a nép elleni öszveesküvést jelenté. Mihelyt a római köztársaság fejedelmi hatalomnak adott helyet s következőleg monarchiává lön, a Crimen Majestatis azonnal az uralkodó fejedelem elleni bünt. jelenté. Magában értetik, hogy felperes kir. fiscus mint a római később kor, a felség ideáját az uralkodó fejedelem személyével köti öszve, tehát a Crimen laesae Majestatis meghatározásában sincs oka, de joga sincs, szabadsága sincs Verbőczytól eltávozni.

Verbőczynél az 1-ső eset (t. i. a felségsértés) a másodikkal (t. i. az időkben sajátképen úgynevezett hűségtelenség vétkével) ugyanazon büntetés alá esik: tehát egyenlő fontosságú vétek. A különbség csak ez, hogy az első esetben a bűnös egyenesen a király személyét sérti meg, a másikkban pedig a statust. Ezért van, hogy az első esetben a törvény ezen kifejezéssel él: Persona principis, a másikkban pedig: Status publicus Regis et Coronae.

Nem kell reá magyarázat, miképen akkor, midőn a király név mellé egyfelől ezen kifejezés Status publicus, másfelől ezen szó Corona ragasztatik, nem személyesen a fejedelem, hanem az ország ellen elkövetett bünt. kell értenünk, annyival inkább, mert némely törvényeink vagy a rex szó helyett regnum szavat használnak, vagy a Rex és Corona mellé a regnumot is oda teszik.

Nem lesz szükségtelen ide tartozó törvényeinket futólag általtekinteni.

Mátyás 1462. 2-ik „evidenter se erigens contra statum publicum Regis et Coronae.“

Ulászló II. D. 4-ik cz. „articuli

autem, qui concernunt Notam Infidelitatis sunt istí:

Primus: Evidenter, se erigentes contra statum publicum Regni et Coronae.

Verbóczy helyei feljebb ki vannak írva, melyek közül az I. 13. ezen kifejezést használja: contra statum publicum Regni hujus. Az I. 14. pedig: contra statum publicum Regis et Coronae.

Az 1723. 9-ik törv. cikk kifejezése ez: contra statum publicum sacrae Coronae Regiae Majestatis et Regni.

Mindezekből tehát kitetszik, miszerint a Verbóczy első és 2-ik esete abban különböznek egymástól, hogy az első eset a király személye, a második pedig status elleni bűn, és hogy a két eset közt teljességgel nem abban áll a különbség, hogy a bűn mi által és miként követtetik el; mivel mind a crimen laesae, mind a nota csak egyedül tett által követtethetik el, hanem abban áll, hogy a bűn ki vagy mi ellen intéztetett, t. i. a király személye vagy pedig az állomány (status) ellen-e? Ebből legelőször is az világlik ki, miként felperes kir. fiscus a két esetet vagy szándékosan vagy tévedésből, de minden esetre felette hibásan öszve zavarta. Másodszor pedig az tetszik meg, hogy ezen öszvetévesztés következtében törvényeinkből oly bünt akart kimagyarázni, miről azokban szó még távolról sem tétetik: azt t. i., miképen hűtlenséget csupa szóval, még pedig közgyűlésben, tehát törvényes gyűlekezetben mondott szóval lehet elkövetni? Mert a felperesi előadásból ez jő ki.

1.) Hogy a felségsértés és status elleni tettleges felkelés az I. 14. és 1723. 9-ik ellenére ugyanazon egy eset.

2.) Az I. 14-ik második esete pedig, mely az 1723. 9. cikkben a hűtlenség első esetének tétetik, semmi nem egyéb, mint szóval vagy gondolattal való lázítás.

A kir. fiscus ugyanezen kitétellel él: bár akármely módon intézett lázítás. De miután a tettleges feltámadást a felségsértés esetei közé számlálta, miután feleselésében épen azt akarja megmutatni, hogy a felségsértés tettel, hűtelenség pedig tett nélkül, s épen a jelen esetben csupán

egy phrasissal követtethetik el: egyenesen következik, hogy az I. 14. második esetén egyedül szavat vagy gondolatot érthet.

Azonban valamint az éddig mondottakból nyilván kiviláglik, hogy felperes a felségsértés és hűtelenség közti különböztetést törvényeinkkel egészen ellenkezőleg tevő: úgy kiviláglik az is, hogy a hűtelenségnek általa felállított hibás és törvénytelen meghatározása sem törvénytudomány, sem grammatica előtt meg nem állhat.

Csak arra kell figyelmeznünk, mi szavakkal fejezik ki magokat törvényeink? s azonnal által fogjuk látni, hogy tettről, tettleges feltámadásról s ellenszegülésről van szó. Első Mátyás felebb idézett törvényétől fogva egész az 1723. 9-ik cikkelyig az állandó kifejezés ez: *evidenter se erigere et opponere*.

Ezen szó *opponere* törvényeinkben igen gyakorta fordul elő, s a polgári törvénykezésben egyenesen és tagadhatatlanul azon cselekvést jelenti, midőn valaki a birői ítélet végrehajtását bot vagy kard felemeléssel megakadályoztatja. Szóval jelentett ellentállást sem törvény, sem bíró ellentállásnak nem ismer. Ha tehát a szó polgári és párányi következtetésű esetekben is cselekvési értelemben vétetik: lehet-e képzelnünk, hogy a büntető törvények legsúlyosb esetében, a hűtelenségben csak szavakat, azaz szóval való ellentállást jelentsen? S lehet-e ezt képzelnünk épen akkor, midőn a hasonlóúl s minden kétségen túl cselekvést jelentő „*erigere*” szó is mellette van?

Hogy az *erectio* nem szóban áll, és hogy annak helyét szó, bárminő szép szó is ki nem pótolja, sőt hogy oly drágalátos varázsige sem létezik, mely azt előidézni képes legyen, ezt minden latinul tudó s nem tudó is kétségtelenül fogja tudni.

Már midőn az *opponere* s *erigere* mint törvénykezésben s törvénykezésem kívül egyenesen tettet kifejező szavakhoz még az *evidenter* van ismertető jelül (characteristicául) téve, miszerint az *oppositio* s *erectio* tetteinek láthatónak s világosnak kell lenni: miként lehet akkor a tisztá értelem, nyelv s józan ész daczára mégis azt állítani, hogy „*Nota*” szavakkal, még pedig

bizonytalan és legkisebb felszólalást is magokban nem foglaló szavakkal követtetik el?

Felperes maga hivatkozik Verböczy II. 14-ik címére. Meri-e azt állítani, hogy itt a *primus casus* azaz a *Crimen laesae Majestatis* után nyomban következő *secundus casus* nem tettel, hanem szóval való feltámadást, ellentállást jelentsen? Ha meri, magyarázza tehát, miért teszi ezen *secundus casus* mellé a törvény ezen záradékát: *haec tamen erectio se ipse juste defendendo Notam inferre non intelligatur?* Lehet-é józanul állítani, hogy itt a *juste defendendo* alatt szóbeli oltalom azaz nyelveskedés értetik? Nem nyilván van-é, hogy itt Verböczy azt mondja, hogy az oly tetteges feltámadás, melyet valaki saját igazságos oltalma végett térszen, hűtlenségnek nem vétetnek? Bizony azon időben, midőn 2-ik András arany bullájának 31-ik cikkelye (melyben a *resistendi facultas* törvényesen engedtetik meg) még erejében áll vala; azon időben, midőn a nyers generatio inkább fegyverkezésre, mint szónokoskodásra volt hajlandó; azon időben, mondom, „*erectio*“ és „*oppositio*“ szavakon, *Nota Infidelitatis* eseten szavakat, nyelvelést akarni érteni rendkívül nevetséges dolog.

Maga az arany bulla 31-ik cikkelye s Verböczy I-ső K. 9-ik címje, midőn azt tanítják, hogy az ország nemeseinek bizonyos esetekben a király ellen resistálni szabad, s ezen resistálással hűtlenségi vétékbe nem esnek (*sine Nota alicujus infidelitatis*), ez által nyilván kijelentetik, hogy a hűtlenség tetteges resistálással (mert resistere szavon talán kir. *fiscus* sem ért egyebet cselekvésnél) követtetik el, s e resistálás csak akkor nem vétetik hűtlenségnek, ha az az arany bulla 31-ik cikkelyének értelmében tétetik.

Törvénykönyvünkben előforduló több rendbeli esetek a dolgot még nagyobb világosságba helyezhetik; ezen esetről szóló törvényeket telperes kir. *fiscus* is említi, s belőlök egyes szavakat s csonkázott kifejezéseket hozván fel: azt igyekezék megmutatni, hogy azon törvényekben előforduló

esetek szó vagy beszéd által elkövetett hűtlenségi vétkek.

Legelőször is Sz. István II. 53. fejezetét hozza elő, mivel úgymond: ott a fejedelem rágalmozóiról szól a törvény. Igenis a törvény így van: „*Si quis versutus alicui comitum vel alteri personae fideli dixerit: audivi Regem ad perditionem suiloqui, et hic inventus fuerit, pereat.*“

Ha ki ezen sorokat figyelemmel olvassa, minden bizonynyal két megjegyzést fog tenni. Elsőt, hogy ezen törvényben előforduló eset ide nem alkalmazható. Másodikat, hogy ha ezen törvényben említett eset fordulna elő, akkor kir. *fiscus* igen rosszul vinné kötelességét, ha azt hűtlenségi pörrel követelné. Ezen ide nagyon hibásan hozott törvényt tehát elmellőzván, menjünk a többekre.

Azt állítja felperes, hogy az 1514. 14. és 39. cikkelyekben világosan említettnek a nemtelenek lázítói és elcsábítói. Ez tehát felperes értelmében azt teszi, hogy az említett cikkelyek a szóval lázítókat és szóval csábítókat, tehát az akkori szónokokat érdeklík.

Mint hogy a csonkán s kiszemelve kény szerint elhelyeztetve idézett helyekből igaz tudományt venni nem lehet: ime az ide tartozó helyek egészen! 1514. 14. „*Quamquam omnes rustici, qui adversus Dominos eorum naturales insurrexerunt, tamquam proditores, capitali poena essent plectendi, ne tamen tanti sanguinis effusio adhuc sequatur, et omnis rusticitas (sine qua nobilitas parum valet) deleatur, statutum est, quod universi Capitanei et Centuriones ac Decuriones, concitatoresque aliorum rusticorum, ac manifesti homicidae nobilium; praeterea violatores virginum et mulierum, omni gratia semota occidantur, et exstirpentur.*“

1514. 39. „*Et ante omnia praenominati Capitanei, et Concitatores, et Decuriones, concitatoresque et seductores rustico-*

rum, nec non manifesti homicidae nobilium, stupratorisque puellarum, et violatores mulierum, tempore, quo super damnis illatis executio fiet, per antefatos V. Comites etc." Itt. az elészám-lált gonosztevők büntetése határoztatik meg.

Lehet-é józan meggondolással állítani, hogy e cikkelyekben, hol a tettelesen feltámadt és iszonyú dúlást és rablást s országháborítást elkövetett nagy sokaság megkímélésével egyedül a sokaság tisztjei, fejei azaz a legrettelesebb támadók, kik t. i. a sokaságot fellázították s borzasztó tettekre vezérelték, és a legczégresebb gonosztevők parancsoltatnak büntetés alá vonatni. Hogy — mondom — e cikkelyekben szavakról s szónokoskodásról lenne szó? Midőn felperes azon alperes ellen hoz fel ily cikkelyeket, ki a megyei gyűlésen békés körülmények közt tartott beszédet, s midőn épen annak megmutatására, hogy a hűtlenségi vétek elkövetésére nem cselekvés kívántatik, hozza fel ezen cikkelyeket, melyek történeteink egész kiterjedésében a legborzasztóbb belső háboruról s abban elkövetett gonosz tettek-ről szólnak: vagy példátlan logikátlanságot árul el vagy minden törvénnyel és igazsággal nyilván gúnyolódik.

Zsigmond I-só Decr. 20-ik §-át maga felperes kiirja: „Quicumque Regnicolarum nostrorum quibusvis nostris infidelibus, aut subsidio, expensarumque largitione, aut ipsi hospitalitatem prae-buisse probari potuerint, hi omnes similiter perdant jura ipsorum possessionaria universa.”

Hogy Zsigmond Siklóson fogva tartott: ez bizonynyal nem szó vala, hanem tett; hogy azok, a kik Zsigmond ellen hűségtele-neknek tettel, segedelemmel, költséggel, szállásadással pártjokra keltek: nem szavat, ha-nem cselekedetet követtek el, ebben tán kir. fiscus sem fog kételkedni. Miért hozta fel tehát ezen helyet? Ezzel akarja-e megmu-tatni, hogy hűtelenséget szóval lehet elkö-vetni? Ezzel? hol nyilván és nyilvános kife-jezéssel tettről, cselekvésről van szó. Ez ismét

vagy szörnyű logikátlanság vagy szörnyű-gúny törvény és igazság ellen.

Ezután általmegy felperes az 1556: 24-ik cikkre, azt mondván, hogy ezen cik-kelynél fogva Bebek Ferencz és György, kik magokat a fejedelem iránt engedetleneknek nyilatkoztaták (deklararunt), hivtelenség büntetésében marasztattak. Ez tehát azt teszi (felperes értelmében t. i.), hogy Bebekék azért marasztattak hivtelenség büntetésében, mert szóbeli nyilatkozást tettek, tehát nem cselekvéssel lettek bűnösök. Nézzük a cik-kelyt magát. „Et quia Franciscus Bebek de Pelsőcz, et Georgius ejus filius, et antea palam sese rebelles atque inobedientes Majestatis suae declarare non formidarunt, et proxime citati, in praesentiam suae Majestatis comparere seque de objectis rebellionibus aliorumque facinorum criminibus expurgare penitus contemserunt, propterea juridico processu et infidelitatis nota damnati” etc.

Minden latinul értő látni fogja ezen sorokból:

1.) Hogy a két Bebek maga magát nyilatkoztatta rebellisnek és a felség iránt engedetlennek.

2.) Hogy megidézttvén, meg sem jelent.

3.) Hogy rebellióval és más gonosz tettekkel, facinorum criminibus vádoltatott.

4.) Hogy meg nem jelenvén, következőleg magokat a vád alól ki nem tisztázhatván, hűtelenség büntetésében elmarasztattak.

Tehát elmarasztattak mint rebelli-sek, mint király ellen engedetlenek, mint sok gonosz tettekkel terhelte-tett, mint törvényes idézésre meg sem jelent emberek, s ezeket szavaknak és nem tetteknek hiszi felperes kir. fiscus? Ezekből nem akarja látni, hogy a nota infidelitatis nem szóval, hanem rebellióval követtetik el? Pedig ezen kívül még azt is tudhatná a történet-írókból, hogy a két Bebek hamis pénzt ver-tett; Rosnyó-Bányát Várday Pál érsektől fegyveres erővel elvette, Kassát felgyújtotta s elégette, Ferdinánd király ellen fegyvert

fogott s vezércit, Puchheymot és Detrichet Krasznahorkánál megverte, a király híveit kirablotta stb. Ezek azok a cikkelyben említett rebellio; ezek a tettek, melyek miatt hivateltenségi büntetés dictáltatott. És mindezek felperes előtt csak szóval elkövetett vétkek; felperes tudja, hogy szóval Notát, sőt Rebelliot lehet csinálni, királyi vezéreket megverni, városokat felégetni s több effélét. Ismét kérdi azért az alperes, ha ez kir. fiscustól nem logicátlan, lehet-e egyéb törvényt és igazságot gázoló gúnynál? Nem borzasztólag nevétséges-e látni, miképen a magyar sz. korona ügyvéde a pártütő s fegyveres kézzel dühöngő két Bebek bünét szóbeli nyilatkozásban lenni állítja, csak hogy a megyei közgyűlésben törvényes tárgy felett szólott alperest szavak miatt üldözhesse.

Felhozza felperes az 1587. 43-ik cikkelyt is, melyben Debreczeny György, ki a fejedelem tanácsosait méltatlansággal illette és rágalmazta, hivateltenség büntetése alá vették. Ezen cikkely egész tartalmából és szavaiból nyilván kitetszik, hogy említett Debreczeny György az országgyűlésen összegyűlt kir. tanácsosok rágalmazásáért úgy tekintett, mint a ki a Salvus Conductust megsértette: „Non habita ratione, publici Salvus conductus, neque contentus eo, quod paucis ante diebus in publica congregatione Regnicolarum universos utriusque ordinis consiliarios suae Majestatis publice incuriosis et illicitis verbis offecerat, eosdem vice iterata in suplicietiam quodam suo libello serenissimo archiduci exhibito conspiratores actumultuarios, publicaeque fidei et salvi conductus turbatores, et violatores appellare et nominare etc. etc. veritus non fuit.“ Vétke tehát az vala, mert a tanácsosokat rágalmazván, ezen tette által, mint mondatott, a Salvus Conductust megsérté, s ugyanazért: propter duorum Consiliariorum sub Diaeta inique factam diffamationem, nec non salvi conductus violationem, hivateltenség büntetésében marasztatott.

Minden tudja, hogy régibb törvényeinknél fogva a Salvus Conductus megsértői hivateltenség czíme alá tartoztak; de minden tudja azt is, hogy midőn 1723-ki Diaétán a hivateltenség esetei újonnan meghatározattak; megkevesítették, s a 9-ik cikkelyben előszámláltattak, ugyanakkor a 10-ik cz. által: Litterarum salvi conductus violatores a hivateltenség esetei közül kivéttelve, a major potentia esetei közé számláltattak. Ezt tudja felperes kir. fiscus is, legalább hivatalos kötelességénél fogva tudni kellene; mi oka tehát, hogy Debreczenynek az 1723. 10-ik cz. hozatala után e jelen pörre semmiképen nem tartozható esetét itt felhozza? Mert ez itt épen oly keveset bizonyít vagy világosít, mintha Sz. Lászlónak a két feleségű papok ellen hozott törvényeire hivatkozott volna; mert egy az, hogy a Debreczeny György dolga és az alperes ellen támasztott vád közt semmi hasonlatosság nincs, mivel Debreczeny a Diaétán összegyűlt tanácsosokat feladta (deferálta) mint összeesküvőket, lázongókat sat., mihez hasonlót alperes nem tevé. Más az, hogy ha Debreczeny tette alpereséhez hasonlítana is, ebből az 1723. 10. nyilvános szavai szerint épen az következne, hogy kir. fiscus a hivateltenségi pert törvény ellenére kezdte. Azon axiomát ugyanis, miképen az utóbbi törvény az előbbi eltörli, kir. fiscus sem fogja tagadni, ő nem fogja magának azon mindent legázoló hatalmat tulajdonítani, hogy törvénykönyvünkben kénye szerint válogathasson; s hol az újabb törvény nem tetszik, ott az eltörölt réginek erejét saját auctoritásával feléleszthesse. Ha felperesnek ezt tenni joga volna, akkor Magyarország nem lenne méltó, hogy benne emberek lakjanak.

Továbbá a bécsi 27-ik §-át is előveszi felperes, s valamint felebb a Bebekről szóló 1556. 24-ik cikkéből a declararunt szót kikapván, abból magával a cikkelylyel ellenkező dolgot akar kimagyarázni: úgy itt ezen rendes szokásához képest a bécsi béke említett 27-ik §-ból ezen szavakat: neque publicae pacis turbationem in aeternum molientur, vel quovis exquisito sub colore et praetextu attentabunt kiszemelvén, ebből ismét azon

hamis tudományát akarja bizonyítani, hogy hűtelenségi vétket szó és beszéd által lehet elkövetni.

Megjegyzés nélkül is minden tudja, hogy egyes szavakat akárhonnán lehet kény szerént szemelni ki s úgy állítani elő, hogy az, ki a dolgot nem tudja, általa megcsalathatik, félrevezettethetik. De a törvénykönyv szerencsére nemcsak a kir. fiscus, hanem a bíróságok s alperes előtt is nyitva van; s ezen törvénykönyvből mint felebb, úgy itt is a felperesi állítással ellenkező következmény jó ki. A bécsi béke szerzői sokkal fontosabb tárgyakkal valának elfoglalva, mintsem szavakról, közgyűléseken mondandó phrasisokról gondolkodtak volna; ők világos szavakkal kimagyarázták a *pacis publicae turbatio* kifejezésen mit értsenek, az egész 27-ik §. így vagyon: „*Sicut etiam vicissim Regni Hungariae Regnicolae, et ad illud pertinentes Provinciae, et Comitatus suae Caesareo-Regiae Majestati et successoribus ejus, legitimis Regibus Hungariae, ad perpetuam fidem et observantiam sese obligabunt, per publicas Regni constitutiones, neque (salvis semper juribus et libertatibus Regni permanentibus) unquam defectionem, rebellionem, insurrectionem, publicae pacis perturbationem, vicinarum provinciarum invasionem et populationem, internam et externam conspiracyonem, turcarum et tartarorum et aliorum quorumcunque hostium in Regnum Hungariae et vicinas Provincias introductionem privata conventicula, contra suam Caesareo-Regiam Majestatem, contra bonum Regni, in aeternum molientur, vel quovis exquisito colore et praetextu attentabunt.*“

Ime tehát ezek azok a dolgok, miket a 27-ik §. megtilt, pártütés, rebellio, insurrectio, az ország elpusztítása, tatár, török vagy más ellenség behozása sat. Ezek azon vétkek, mikre a 30-ik §. azt mondja: „*Quod si vero secus fierent, contrarium facientes eo ipso notam infidelita-*

tis incurrent.“ Meri-é felperes állítani, hogy itt a *Nota Infidelitatis* szavakért és nem tettért, nem cselekvésért van dictálva? Meri-é állítani, hogy itt nem a *rebellio, insurrectio, hostium inductio, conspiratio, regni invasio, et populatio* vagynak hűtelenségnek bélyegezve? És mégis ezen §-ból igyekszik megmutatni, hogy törvényeink szerint a fegyveres feltámadás *Crimen Majestatis*, az egyébként azaz szóval való pedig *Nota Infidelitatis*; holott valamint ez, úgy a felebb említett s általa hasonló okból idézett törvények nyilván kiáltják, hogy épen a fegyveres feltámadás, a *rebellio*, az *insurrectio* s több efféle az, mit hazánkban elejétől kezdve *Nota Infidelitatis* címmel neveztek. Ea az, a mit a törvény ily nyilván kiált, nem elég, úgy nincs mód, hogy az ártatlanul üldözött magát felperes ellen oltalmazhassa.

Vége nem áll a kir. fiscus még a Tököly és Rákóczy véres ütközetek közt elfolyt korára is hivatkozni. Tehát azon időben szavakról, phrasisokról vala kérdés? Tököly és Rákóczy és Bercsényi phrasisokkal és nem hadsergekkel vívtanak? Vagy abban keres-é erőt felperes, mert az 1687. 5-ik és 1715. 19. cikkek által azok, kik a törvényczikknél fogva haza ellenségeinek nyilatkoztatott Tökölyánusokkal és Rákóczyánusokkal kölcsönös levelezést és közlekedést vagy egyetértést folytatni fognak, hűtelenség büntetésével fenyegettetnek? De vajjon Tököly és Rákóczy miért nyilatkoztattak haza ellenségeinek? Perduelliseknek? Azért-é, hogy valamely közgyűlésen *Diaetai instructio* készítés alkalmával néhány phrasist mondottak? Azt csak fogja tudni felperes kir. fiscus, hogy Tököly miket tett; s ezen tettei miatt az 1687. 5-ik cikkben kimondatott amnestiába sem ő, mint *nefariae perduellionis caput praescius*, sem a mellette tovább is maradók, *asseclae cum ipso adhuc perseverantes* be nem foglaltatnak, s ezért a velek mint nyilvános fegyveres ellenséggel való *mutua correspondentia et commercium* méltán tiltott meg. Mely megtiltás egyébiránt egyedül ezen esetre szabott törvény vala, s 1715-ben

a 19-ik cikkely által más hasonló esetben hasonló törvény ismét az akkori esetre szabva hozott: *universi et singuli, qui se usque ad praenotatum terminum absentarunt, vel modalitate praevia non rediverunt, adeoque etiam de praesenti abesent, una cum suis praenominatis capitibus, et ante signanis, tamquam legitimi sui Regis et patriae publici hostes, perduelles, veraeque libertatis eversores, vi praesentis statutilegitime proscripti, et ubique ad infligendam ipsis demeritam juris poenam persequendi, et captivandi: bona vero eorundem mobilia et immobilia universa fisco Regio applicanda decernuntur et declarantur; cum quibus omnis correspondentia et commercium, de simplici et plano, universis et singulis regnicolis, sub poena criminis laesae Majestatis interdicatur.*"

Minden különös útmutatás nélkül megjegyezhetjük:

1.) Hogy előbb Tököly és Rákóczy s az ő hiveik országgyűlésen hozott törvényczikkelyvel nyilvánították a haza ellenségének, s ezen nyilvánítással együtt mondatott ki, hogy a velek ezután folytatandó correspondentia és commercium hűtelenség büntetése alatt tiltatik.

2.) Hogy valamint Tököly és Rákóczy nem szóval, hanem fegyverrel vívtak, úgy a velek, t. i. perduelliseknek nyilvánítottakkal folytatandó levelezés és közlekedés nem lehetett puszta szó, hanem valóságos szövetkezés a haza ellenségeivel.

3.) Hogy ha van eset, mely felperes hamis tudománya ellen tanít, a Tököly és Rákóczy esete s a miattok hozott és felebb idézett törvény az. Mert a többször említett correspondentiát és commerciumot annyira nem szónak, hanem veszélyes cselekvésnek hitte az ország, hogy azt 1687. ugyan hűtelenség büntetésével fenyegeti, (nem lévén még akkor az 1715. 7-ik által a felségsértés a hűtelenség esetei közül kiemel-

ve) 1715-ben pedig, mint láttuk, a 19-ik cikkely által felségsértés bűnévé emeli: *sub poena criminis laesae majestatis interdicatur, s annak következtében —*

4.) Múltán jegyezhetjük meg azon fonákságot, hogy alperes ellen, kit felperes kir. fisco hűtelenségi pörbe idézni jónak látott, felségsértést tárgyazó törvényt hoz elő, s épen ott, hol azt akarja megvilágosítani, mikép a felségsértés és hűtelenség közt az a különbség, hogy az első czim alatt tettel, a másik alatt pedig szóval való feltámadást szokás büntetni.

A felperesi okoskodás így áll:

Alperes a status ellen feltámadt.

Való, hogy semmi tettet nem követe el, hanem csak szavakat mondott.

De az 1715. 19-ik cikkben említett correspondentia és commercium sem tett, hanem szó vagy valami ilyforma.

És mégis ezen correspondentiát és commerciumot az 1715. 19. felségsértés büntetése alatt tiltja.

Mivel tehát felségsértési büntetés csak tetteles, hűtelenség pedig csak szóval való támadást érthet, annál fogva a felségsértés büntetését dictáló 1715. 19-ik cikkely értelmében alperes hűtelenségi pörbe törvényesen vonatott.

Ily szembeszökő fonákságokkal áll elő azon felperes, ki másnak életét és vagyonát követeli. Nem azt teszi-e ez, hogy a polgárok személyes és vagyonbeli bátorságával borzasztó játékot üz. Mert azt hinni, hogy ily logicátlanságot felperes tévedésből követ el, egy kevéssé bajos. Egyébiránt a hazafiak élete s birtoka akár roszszivűség, akár logicátlanság következtében tétessék zsákmánynya, a dolog egyformán undorító színben áll.

Nincs a közbátorság nagyobb veszedelemre kitéve, mint akkor, ha a törvények s kivált a büntető törvények kény szerint, annyival inkább, ha a vádló kéje szerint magyaráztatnak. Iszonyodva olvassuk azon embertelen tetteket, melyek az egykori Rómában s nevezetesen Tiberius alatt a *Majestas Crimen*ről szóló törvények elmagyarázása s határtalan kiszélesítése által véghez vitettek. Igen természetes, hogy ha a

kir. fiscus a hűtelenség vádját — mint megmutattuk — törvényeink félremagyarázásával, sőt törvényeinknek ellenére mindenre, a kire és mire kedve tartandja, korlátlanul kiterjesztheti: hazánkban is a Tiberius korához hasonló irtozatosságoknak kell elő állaniok. Alperes azért fennálló törvényeink szoros magyarázatához ragaszkodik, s üldözője ellen azoknak szentsége alatt keres oltalmat, s miután felhozott törvényczikkek hosszú sora által megmutatta, hogy a hűtelenség bélyegéről szóló törvények a legrégibb idők óta mindig status elleni tetteleges feltámadásról és ellenállásról szólnak; miután megmutatta, hogy szavak, sőt nemcsak szavak, hanem oly feladások s rágalmozó vádaskodások is, mint a milyeket Debreczeny György elkövetett, az 1723. 10-ik cikk születése óta hűtelenségi pör tárgya többé semmi esetben nem is lehetnek: helyesen hiszi, hogy e jelen pörnek törvénytelen volta minden kétségen túl megismertetik, s a tisztelt bíróság a haza polgárait ily törvény elleni uton üldöztetni nem hagyandja.

KORMÁNY ÉS FEJEDELEM KÖZÖTTI KÜLÖNBESÉGRŐL.

Következik felperes kir. fiscus felebb említett azon állításának megczáfolása, miszerint alperes ellen egyetlen egy beszédtöredéket hozva elő, ezen beszédtöredékről azt állítja:

- 1.) Hogy azt alperes mondotta, még pedig
- 2.) Lázító czállal mondotta.
- 3.) Hogy ezen beszédtöredékben a kormányt említvén, ez által a királyi felséget sértette meg.

A két első pont megczáfolása alább következővén, itt az fog körülállásosan kifejtetni, a mi 3-ik pontban érdekeltek, t. i. hogy a „kormány“ említés által a kir. felség sértetett meg.

Alperesnek semmi oka nincs tagadni, miképen ő mint számtalan más alkalommal,

ugy az 1834-ik évben dec. 9-én tartott Szathmár megye közgyűlésében is a kormány szóval élt, mivel a kormányról szólván, annak nevezetét is szükségképen ki kellett mondania, azonban mit értett s érthetett e szó alatt? arra nézve következőket kíván előterjeszteni.

Mindenek előtt kéri az alperes tisztelt bírót, fordítsák figyelmöket arra, hogy ő ezen magyar szóval élt „k o r m á n y“, tehát csak ezen m a g y a r s z ó r ó l „k o r m á n y“ lehet itt a kérdés.

Annál fogva nem annak kell kérdésbe jönni, hogy R e g i u m I m p e r i u m, G u b e r n i u m etc. mit tesznek? mert erről csak akkor lehetne szó, ha ő ezen szavak közül valamelyikkel élt volna; hanem itt csak a körül forog a dolog, hogy ezen magyar szó „k o r m á n y“ mit teszen, s az alperes alatta mit érthetett s mit értett?

Egy szó magában véve mit tesz? Azt jusa van akárkinek is okokból s okok szerint megmagyarázni. De hogy egy szónak a szólóra nézve minő értelme van, annak mértéke egyedül a szóló értelmében lehet. Midőn valakinek egy szó mondásáért hibás vagy nem hibás voltáról van a kérdés, akkor kettőt kell tekinteni. Első az, hogy a szóló azon szavat minő értelemben vette? Az ő szándékbeli hibás vagy nem hibás volta felől csak ezen kérdés határoz. De ezen kérdésre a felelet csak és csak tőle jöhet. A második kérdés az: a szóló azon szavat helyes értelemben vette-e vagy nem? Ezen kérdés a szólónak egyedül tudásbeli hibázását vagy nem hibázását érdekelheté. Tudás és értelembeli hiba pedig büntetés tárgya nem lehet.

Erre talán azt mondja valaki, hogy szavakat nem szabad s nem lehet más értelemben venni, mint a mi azon szavaknak valódi értelmök. Könnyű és tiszta erre a felelet.

Minden szónak csak azon értelme lehet, mit annak a szokás ad, v e r b a v a l e n t u s u. Ezen szokás vagy kötelező erővel bíró írott magyarázatban gyökerezik vagy pedig a mindennapi gyakorlatból ered s ez által tápláltatik.

Ha törvény ad valamely szónak magyarázatot, s az tisztán ki van fejezve, ugyan-

azon szavat törvényes tekintetben másként nem lehet s nem szabad érteni. „Populus“, ha szinte általánosan teszi is a népet, de nálunk nem lehet s nem szabad azon az ország minden lakóseit érteni; mert a törvény nyilván mondja, hogy a „populus“ név alatt kik értetnek. De ezen magyar szónak kormány ily törvény által elhatározott magyarázata nincs, s nincs pedig azon igen egyszerű októl, mivel sem magyar törvény eddig nem volt, sem magyar szavaknak törvényes magyarázata nem található. Annak pedig deákra fordítása sokféle lehet, s hogy azok közül melyik jobb? yitítás, értekezés tárgya. De senki is a maga fordításának más kötelező erőt nem adhat mindaddig, míg azt törvény nem teszi.

Ha pedig köz szokás elhatározta valami szónak értelmét s irott törvény annak más magyarázatot nem adott: ugy nevetség az alatt egyebet érteni. Méltán kinevettének az, ki azt állítaná, hogy midőn hollót

mond, hattyut ért alatta, s e szóval hová valami feketét akar kifejezni; mert ezek is azon szavak nagy számához tartoznak, melyeknek értelmök mindenek által elfogadva s tudva van.

Ellenben vannak szavak, melyeket itt így, amott másként, ezek egy, mások más értelemben vesznek. Ki azt mondja: lement a nap, nem tudhatni, valjon azok közé tartozik-é, kik még azt hiszik, hogy a nap forog földünk körül, vagy csak azért fejezi így ki magát, mivel a közszokás ezen — különben helytelen kitévelt — elfogadta? Ha valaki boldogságról szól, nem állíthatni, hogy ő az alatt gazdagságot értett: bár ezer meg ezer vannak, kik a gazdagságban keresik s találják a boldogságot. De mivel vannak mások, kik a boldogságot épen egyébből eredőnek s egyébben létezőnek hiszik; azért ki boldogságról szól, az arról és csak arról szólott, a mit ő ért a boldogság neve alatt.

(Folytatása következik.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. RÁKÓCZY GYÖRGY

fejedelem levelezése

KASSAY ISTVÁNNAL

(1634—1639.)

Az eredeti levelekből

Közlő: Szilágyi Sándor.

XXV.

1638. apr. 10.

Illustrissime Princeps etc.

Kegyelmes uram, az Nagyságod kegyelmes parancsolatját ma 10 órakor alázatosan vöttem. Magam szándéka is, kegyelmes uram, az volt, hogy Isten ez szent innepnapokat egészségben engedvén eltöltenünk, mindjárt alá menjek Nagyságodhoz, s az jövő hétfőn meg akartam indulni, s meg is indulok, kedden estvére Isten segítségéből Fejérvárra igyekezem menni. Két héttől fogván gyakrabban igen nagy gyomorfájást szenvedtem, senkitől bátorságosan belső orvosságot venni

nem mertem, csak külső kenéssel, falastro-mokkal üztegették. Az ur Isten Nagyságodat sat. In Kolozsvár 10-a aprilis 1638.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servitor

STEPHANUS KASSAI m. p.

P. S. Az bényei szőlő felől való kegyelmes gondviselését Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak nagy alázatos, hűséggel meg igyekezem szolgálni. Az mint hallom, praefectus uram ő kegyelme Pálfalván volt, onnat ő kegyelme Patakra menvén, ugy lehet ő kegyelmének az dolognak eligazításában jobb módja.

(Az eredetiből Nr. 5. W. 4—147. sz.)

XXVI.

1638 apr. 16.

Kegyelmes uram, fejedelmem, alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak. Az posta az ur ő Nagysága (ifj. Rákóczy György)

translatiójával még az mezőn ére. Az magyarul igen jól és szép deák szókkal fordította deákra ő Nagysága, akárki is contentus lehet vele. De én az ideát nem a végre irtam s nem is arra való, hogy csak azt fordítsák deákuhanem az idea csak materiája valamely irásnak, mint az praedicatorok, oratorok egy locust vesznek fel materiául, azt tractálják aztán szép historiákkal, illendő sententiákkal; csak olyan, az mely ideát így jegyzetem, az is. Nekem, kegyelmes uram, az tet-szenék, hogy ő Nagysága az mely historiákra én mutattam, abból egyet avagy kettőt úgy, mint az bibliában vagyon, írni ki, és külső historiából is egyet, az ki legillendőbb volna, és azon elkezdvén szép renddel úgy szállana aztán az Nagyságod instructiójára, amazokhoz alkalmaztatván; ezt pedig, kegyelmes uram, javallanám, hogy az mely szép oratiója vagyon ő Nagyságának in-schola triumphata, annál ne lenne alábbvaló, hogy az ki az oratiót olvasná és az praefatiót is egy ember elméjétől származottnak itélné és ne különböznék. Az praefatió-nak is avagy „Ad Lectores“ avagy pedig „Ad Omnes Ingenuos Juvenes“ kell in-scribálni. Nagyságodat mint kegyelmes uramat alázatosan kérem, ez szabados írásonnak kegyelmesen megbocsásson. Légyen mind azáltal az Nagyságod bölcsitélete, ha abban hagyja is, Én is holnap estvére Isten segítvén beme-gyek. Adja az ur Isten sat. In Drassó (Alsó Fejérmegyében, Fejérvártól 3 óra távol-ságra.) 16-a Aprilis 1638.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servitor

STEPHANUS KASSAI m.p.

Jegyzet: A fenn említett instructió vagyis inkább atyai intések sajtó alól kijöttek deák nyelven Fejérvárt 1638. Lásd Benkő Trans. Tom. II. pag. 408.

(Károly fejérvári könyvtár Nr. 5. W. 4.—148. sz. alatt.)

XXVII.

1638. maj. 19.

Kegyelmes uram, fejedelmem. Ezen órában érkezék ide Enyedre az Nagyságod kegyelmes levele együtt az inclusával, mely-

nek communicálását alázatosan vöttem mint kegyelmes uramtól. Az minemű bizonyos circumstantiákkal van az inclusa irva, azokhoz képest bizonyos lehet az hir is; az hírek, úgy hívé, emberi mód szerént elmélkedvén ember, angustíája érkezhetik ő felségének. Ha az ő felsége angustíái öregbedvén, mégis continuáltatik Magyarországon az elkezdett processus, csudálatos intentuma lehet ő felségének; rövid nap ez dolgot, ha úgy lött, újabb hírek is fogják confirmálni. Az földindulás Olaszországban, városok és faluk elsülyedése, Istennek nagy haragjának jelei. Az úr Isten szent fiáért mindeneket az kereszténységnek maradására és szent nevének dicséretére igazgasson. Az leveleket Nagyságodnak ezen levelemben visszaküldöm. Az ur Isten kegyelmes uram Nagyságodat oltalmazza sat. In Enyed 19-a. Majj hora 1-a pomeridiana 1638.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fidelis et humillimus servitor

STEPHANUS KASSAI m. p.

(Az eredetiből Nr. 5. W. 4.—151. sz. alatt.)

XXVIII.

1638. maj. 29.

Illustrissime Princeps Domine Domine Clementissime.

Fidelium servitorum meorum humillimum commendationem.

Kegyelmes uram, az Nagyságod kegyelmes parancsolatját együtt az inclusákkal 27-a praesentis estve alázatosan vöttem. Török császár pompás nagy felfuvalkodással való indulását az perzsák ellen értem, s legyen áldott az úr Istennek szent neve érette. Ugy hallottam s úgy olvastam minden historiákban, hogy az ilyen nagy kevélységgel (mely az erő és szokásokban (?) való bizodalomból származik) való indulásoknak gyakra-bban gyalázatos exitusa szokott lenni. Az ur Isten szent fiáért ezzel az felfuvalkodott nemzettel is cselekedje azt, az mi az ő szemei előtt jó és kedves. Amen.

Az moldovai vajda levelét olvasván kegyelmes uram, ki noha jus gentiumot adja okul Mikesék ki nem adásának, de nem jus gentium igaz oka, ha-

nem az ő gonosz szíve. Mikesék felől szükség az portára irni, mivel már Moldovában létüket Lupul megírta; ha az moldovai vajda ilyen nyilván nem viselné magát Nagyságodhoz, Nagyságodnak is talán nyilván őtet érte nem kellene vádolni; de mint-hogy ő nem dissimulál, hanem aperte igyekezék Nagyságod ellen, Nagyságodnak is aperte kell procedálni ellene.

Az mint Nagyságod is írja, kegyelmes uram, ha Mikesék az portára bemennek, megválnak, az vezér mint viseli magát és az ígéret mint effectuáltatik. Ha az moldovai vajda az Mikesék visszajövetelét kívánná, hiszem, intercedált volna Nagyságodnál érettök, és így ottan Nagyságodnak is méltóságosb occasiója lehetett volna gratiájában bevételben, az portára való meneteltől is tartóztatta volna. De hogy nem intercedál semmit mellettek, egyenesen az portától vár. Ezután is ha intercedálna mellettek, nem ártalmas, jó módjával Nagyságodnak méltóságának sérelme nélkül az occasioval élni. Az Mikesék aranyát (?) a végre irtam, hogy ha bé találnak az portára menni, vonják el tőlök.

Az páriákat, kegyelmes uram, az moldovai vajda levelével visszaküldöm ezen levemben. Az új budai vezérre nem árt Nagyságodnak vigyáztatni, Palatinus uram ha eszében veheti, hogy az vezér idegenkedik Nagyságodhoz, én elhittem, Nagyságod ellen él az occasioval. Ezeknek utánna tartsa, éltesse az ur Isten sokáig Nagyságodat kedves jó egészségben, mostani utját is tegye szerencsésé. In Kolozsvár die 29-a Maij Anno 1638.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
fidelis et humillimus servitor
STEPHANUS KASSAI m. p.

Külczim: Szokás szerént. „4-a Junii Malom-víz 1638.“ (Rákóczy jegyzése.)
(Az eredetiből Nr. 5. W. 4—152. sz. alatt.)

GR. KORNIS ISTVÁNHOZ INTÉZETT LEVELEK.

XXV.

Méltóságos gróf, provinciális fő commissarius ur,
jó, kegyelmes uram, patronusom!

Ennek előtte is alázatosan instáltunk vala Excellentiádnak az itten hybernált Inclyta militia vacans equilis portióinak pro 4 mensibus posterioribus másunnat leendő exolváltatása iránt, és jóllehet az Inclyta Hottoana militia, hirtelen lévén kimozdulása, nem exequáltatta rajtunk, mindazonáltal a Baadensiana militia, melylyel is szintén most vagyunk in opere computuali pro posterioribus 3-bus mensibus, positive finito computu exolváltatni kívánja, melyre a nemes vármegyének fundusa nem lévén, ismét executió fog követni, mint szintén utolszor vármegyénkre obveniált 500 R. forintokért, azért iterato is instálunk Excellentiádnak, méltóztassék in hac parte ezen nyomorult vármegyénket consolálni és az generalis computusra való comparitiónkat oly competens terminusra figálni, hogy szüntelen való bajoskodásunk között azon computusra kívántató praepparatoriumokat perficiálhassuk. Nem kétlelem, deputatusaink ő Kegyelme ott lévén, Excellentiádnak eleget alkalmatlankodnak; instálok magam is alázatosan, mindenek felett az következő compametum körül kívántató necessariumok, vecturák, laboratorok iránt a parte Inclytae provinciae Excellentiád kegyelmes intercessiója által tétessenek dispositiók, másként infallibiliter nemcsak az ő felsége szolgálhatja fog patiálni, hanem ezen vármegyének is végső pusztulása következik. Mely Excellentiád megromlott vármegyénk consoláltatása s conservatiója mellett teendő atyai exoperatióját vármegyéstől homagiális devotióval recolálni igyekezünk, a minthogy Excellentiád tapasztalt gratiájában megromlott vármegyénket és méltatlan személyemet is recommendálván, maradok

Excellentiádnak
Szent-György, 10 Maij 1739.

alázatos szolgálja
ZEVK ISTVÁN m. p.
(Eredetije a gr. Kornis levéltárban.)